

Samit EU - zapadni Balkan

Deklaracija iz Tirane, 6. decembar 2022. godine

Mi, lideri Evropske unije (EU) i njezinih država članica, uz konsultacije sa liderima zapadnog Balkana, i u prisustvu regionalnih i međunarodnih zainteresovanih strana, smo danas održali ovaj Samit, po prvi puta u regionu zapadnog Balkana, i zaključili smo sljedeće:

1. **Eskalacija agresivnog rata Rusije protiv Ukrajine** ugrožava evropski i globalni mir i bezbjednost te ističe važnost strateškog partnerstva između EU i regiona zapadni Balkan.
2. EU ponovo potvrđuje svoju potpunu i nedvosmisleno opredijeljenost **perspektivi članstva zapadnog Balkana u Evropskoj uniji i poziva na ubrzanje procesa pristupanja**, na osnovi kredibilnih reformi od strane partnera, poštenih i strogih uvjeta te načela vlastitih zasluga šta je u našem uzajamnom interesu. Ona pozdravlja napredak koji su partneri zapadnog Balkana napravili na svojim putevima ka EU od Samita EU - zapadni Balkan u Brdu u oktobru 2021. godine. Naročito EU pozdravlja održavanje prvih međuvladinih konferencija sa Albanijom i Sjevernom Makedonijom.

3. EU pozdravlja **odlučnost** partnera zapadnog Balkana **da podrže temeljne evropske vrijednosti i principe** u skladu sa **međunarodnim zakonima**. EU takođe pozdravlja ponovo izrečenu opredijeljenost partnera zapadnog Balkana za prvenstvo demokratije, temeljna prava i vrijednosti i vladavinu prava, uključujući podjelu vlasti. Ona naglašava potrebu za trajnim naporima u borbi protiv korupcije i organizovanog kriminala, povećanoj podršci za dobro upravljanje, ljudska prava, ravnopravnost spolova i prava osoba koje pripadaju manjinama. Kredibilitet te opredijeljenosti zavisi o smislenom sprovođenju neophodnih reformi i o solidnim rezultatima na bazi jasne i konzistentne javne komunikacije u interesu njihovih naroda. Osnaženo civilno društvo i nezavisni i pluralistični mediji sa punim poštovanjem slobode izražavanja, su ključne komponente bilo kojeg demokratskog sistema i mi pozdravljamo i podržavamo ulogu koju oni igraju na zapadnom Balkanu.
4. Zajednički nastup sa EU je jasan znak strateške orijentacije partnera, sada više nego ikad jer Rusija eskalira svoj agresorski rat protiv Ukrajine. Zajednička vizija budućnosti znači obostrane odgovornosti i dijeljene vrijednosti. Kako produbljujemo saradnju s partnerima, tako ponovo apelujemo na njih da ostvare brz i stalan napredak ka punom usklađivanju sa **Zajedničkom vanjskom i sigurnosnom politikom EU (ZVSP) i da djeluju u skladu sa time, uključujući u pogledu restriktivnih mjera EU**. Pohvaljujemo one partnere zapadnog Balkana koji već pokazuju svoju stratešku opredijeljenost u tom pogledu svojim **potpunim usklađivanjem** sa ZVSP-om EU i potičemo one partnere koji se još nisu uskladili da to naprave.
5. EU ostaje **najbliži partner, glavni investitor, trgovinski partner i najveći donator** za region. Partneri bi trebali da učine što vidljiviji izvanredni volumen i raspon te podrške i odraze ju u svojim **javnim debatama i komunikaciji** kako bi građani mogli cijeniti konkretne prednosti partnerstva sa EU.

6. Temeljeći se na revidiranoj metodologiji, Evropsko vijeće je pozvalo Komisiju, visokog predstavnika i Vijeće da još unaprijede **postepenu integraciju** regiona već tokom samog procesa proširenja, i to na reverzibilan način zasnovan na zaslugama.
7. EU podsjeća na **važnost stalnih reformi**, i u korist građana i kao osnove za kontinuiranu podršku EU najprije u oblasti **vladavine prava**, a naročito onih reformi koje su povezane sa nezavisnosti i funkcionisanjem pravosuđa te borbom protiv korupcije i organizovanog kriminala.
8. EU nastavlja potpuno podržavati opredijeljenost partnera zapadnog Balkana za inkluzivnu **regionalnu saradnju i jačanje dobrosusjedskih odnosa**, uključujući i sa državama članicama EU. Sprovođenje bilateralnih sporazuma u dobroj vjeri i sa konkretnim rezultatima i dalje je važno, uključujući Prespanski sporazum sa Grčkom i Sporazum o dobrosusjedskim odnosima sa Bugarskom. Još su neophodni dodatni odlučni naponi za poticanje **pomirenja** i regionalne stabilnosti, kao za pronalaženje i sprovođenje definitivnih, inkluzivnih i obavezujućih rješenja za regionalne i **bilateralne sporove i pitanja** partnera koja imaju korijenje u ostavštini prošlosti, kao i preostale slučajeve nestalih lica i pitanja ratnih zločina, u skladu sa međunarodnim pravom i utvrđenim principima, uključujući i sa Sporazumom o pitanjima sukcesije. EU takođe poziva partnere da garantišu prava pripadnika manjina i jednak tretman za njih.

9. Nastavljamo da u potpunosti podržavamo napore **visokog predstavnika EU i specijalnog predstavnika EU za dijalog Beograda i Prištine** i druga regionalna pitanja Zapadnog Balkana i od obje stranke očekujemo konkretan napredak ka sveobuhvatnom i legalno obavezujućem sporazumu o normalizaciji njihovih odnosa. To je od ključnog značaja za stabilnost i razvoj cijeloga regiona i da se osigura da stranke mogu ići dalje na svojim evropskim putovima. Ponovo naglašavamo naše jako očekivanje da će se svi prošli sporazumi potpuno poštivati i sprovesti bez odlaganja. Apelujemo na obje stranke da se angažuju u konstruktivnom rješavanju svojih sporova i da se uzdrže od jednostranog i/ili provokativnog djelovanja koje bi moglo dovesti do napetosti i nasilja, kao i do retorike koja nije pogodna za dijalog, Podsjećamo obje stranke na odgovornost koju dijele u osiguravanju mira i stabilnosti.
10. Pozdravljamo uspješan prvi sastanak **evropske političke zajednice** koji je održan 6. oktobra 2022. godine u Pragu. Sastanak je pružio platformu za političku koordinaciju i dao je priliku za duboke razmjene mišljenja o gorućim pitanjima koja se tiču cijelog kontinenta. Izražavamo zadovoljstvo vezano za sljedeći sastanak koji se treba održati u Moldaviji u prvoj polovini 2023. godine.

Zajedničko hvatanje u koštac sa negativnim uticajima ruskog agresorskog rata protiv Ukrajine i izgradnja solidnih ekonomskih temelja za budućnost

11. **Rusija ima isključivu odgovornost za tekuću energetska i ekonomsku krizu.** EU će nastaviti podržavati partnere zapadnog Balkana u borbi protiv negativnih uticaja na njihove ekonomije i društva.
12. **Novi Paket EU za energetska podršku vrijedan 1 milijardu eura u obliku grantova koji može rezultirati u investicijama vrijednima 2,5 milijarde eura pomoći će zapadnom Balkanu** u ublažavanju uticaja energetske krize i ubrzati će energetska tranziciju. Paket se finansira putem instrumenta IPA III i uključuje direktne, kratkoročne i srednjeročne mjere za pružanje pomoći građanima i preduzećima na zapadnom Balkanu. 500 miliona eura iz paketa će se u vidu grantova izdvojiti za direktnu pomoć ranjivim obiteljima i malim i srednjim preduzećima. Još 500 miliona eura u vidu grantova će biti namijenjeno investicijama koje podržavaju energetska tranziciju i nezavisnost, finansiranje poboljšanja gasnih i električnih infrastruktura i spojnih vodova, uključujući za ukapljeni prirodni gas (LNG), te novih projekata za obnovljivu energiju i mjera energetske efikasnosti, nadogradnje sistema za prijenos energije, centraliziranog grijanja i programa za poboljšanje energetske efikasnosti u starim stambenim zgradama.
13. Podsjećamo na našu odluku o otvaranju **zajedničke kupovine gasa, LNG-a i vodika** za zapadni Balkan, apeliramo na brzu operacionalizaciju te platforme i ohrabrujemo partnere da iskoriste tu priliku. **Plan REPowerEU** će pomoći da se smanji zavisnost EU i zapadnog Balkana o ruskom gasu. Putem Energetske zajednice **EU otvara svoje tržište električne energije**, uključujući i obnovljive energije, prema zapadnom Balkanu, ali to zavisi od regulatornih reformi.

14. Kontinuirano sprovođenje **Ekonomskog i investicionog plana za zapadni Balkan (EIP) te Zelene agende i Digitalne agende za zapadni Balkan** će pomoći da se osnaži ekonomija i otpornost regiona, uključujući putem dodatne podrške za povezivost, energetske tranziciju i diverzifikaciju snabdijevanja energijom. U EIP-u se ustanovljuje ambiciozni paket investicija koji za region mobilise skoro 30 milijardi eura, a sastoji se od 9 milijardi eura u grantovima iz instrumenta IPA III i do 20 milijardi eura u investicijama zahvaljujući finansijskoj poluzi novog Garancijskog instrumenta za zapadni Balkan. U okviru tog plana, u prvoj polovini 2022. godine je odobreno usvajanje ukupno 1,4 milijarde eura u vidu grantova za investicije u sklopu Investicijskog okvira zapadnog Balkana, namijenjenih finansiranju 28 vodeća projekta investiranja ukupne vrijednosti od 4,5 milijarde eura. Upravo je odobren novi paket od 400 miliona eura bespovratnih sredstava Evropske unije, u investicijskoj vrijednosti od 1,2 milijarde eura, a za finansiranje 12 investicionih projekata, dok usvojeni projekti ulaze u fazu implementacije. Protekle godine je nastavljen rad na svim projektima investicija u povezivanje koji su bili usvojeni na osnovu Agende za povezivanje, a dovršeno je nekoliko projekata, naročito željeznički koridor istok - istočni Mediteran, cestovni Koridor Vc i dva prekogranična mosta, Svilaj i Gradiška. U tom kontekstu partneri zapadnog Balkana takođe moraju ojačati **vladavinu prava** i odlučno sprovesti **ekonomske i socijalne reforme**, uključujući one koje su sadržane u njihovim programima ekonomskih reformi i u zajedničkim zaključcima sa ekonomskog i finansijskog dijaloga.
15. Osim toga, EU je spremna podržati lidere zapadnog Balkana u ispunjavanju njihove obaveze da u **potpunosti provedu zelenu agendu** za region, uključujući njihove klimatske obaveze u okviru Pariškog sporazuma, što je ključni pokretač tranzicije na savremene, karbonski neutralne i resursno efikasne privrede koje su otporne na klimatske promjene i ima za cilj otvaranje potencijala kružne ekonomije, borbu protiv zagađenja, bolje upravljanje otpadom i ubrzavanje tranzicije ka zelenoj energiji u regionu. EU će takođe nastaviti podržavati region u razvoju politike određivanja cijene ugljenika u kontekstu mehanizma EU za graničnu prilagodbu emisija ugljenika (CBAM), uključujući i kroz tehničku i finansijsku pomoć. Projekat EU 4 Green je značajan alat koji pomaže partnerima u njihovim naporima za sprovođenje.

16. Partneri zapadnog Balkana od početka su uključeni i u **Evropski mehanizam za spremnost i odgovor na krize u oblasti sigurnosti hrane kako bi se poboljšala sigurnost hranom**. EU će nastaviti **podržavati agrikulturni sektor** u okviru Instrumenta za pretpristupnu pomoć (IPA) III i Instrumenta pretpristupne pomoći za ruralni razvoj (IPARD) III. Za program IPARD III doprinos EU iznosi 560 miliona eura za nadolazeće sedmogodišnje razdoblje, a donešen je početkom godine.

Intenzivniji politički angažman i angažman u pogledu politika

17. EU i zapadni Balkan su odlučni **ubrzati i produbiti naš politički angažman i angažman u oblasti politika**, uključujući među ostalim putem redovnog održavanja samita EU-zapadni Balkan, učestvovanja partnera zapadnog Balkana u događajima EU na visokom nivou te redovnih dijaloga o ZVSP-u. Partneri zapadnog Balkana već su pozvani da daju svoj doprinos za sastanke Vijeća za vanjske poslove, a nakon njih partneri primaju izvještaje Evropske službe za vanjsko djelovanje. Taj pojačani angažman odražava opredijeljenost EU za region.
18. EU će dalje **produbiti svoju sektorsku saradnju** sa zapadnim Balkanom u oblastima od zajedničkog interesa, kao što su pravosuđe i unutarnji poslovi, ekonomija i jedinstveno tržište EU, energetska, prometna i digitalna politika, civilna zaštita, zdravstvo, socijalna politika, obrazovanje te istraživanje i inovacije, kao i vanjski poslovi, sigurnost i obrana, uključujući borbu protiv kiberprijetnji i drugih hibridnih prijetnji i borbu protiv terorizma.

19. EU podsjeća na zajedničku obavezu da se pojačaju naponi za pospješivanje **integracije zapadnog Balkana sa unutarnjim tržištem EU**. Zajedničko regionalno tržište zapadnog Balkana (CRM) bi trebalo poslužiti kao polazna točka za integraciju. EU pohvaljuje nedavne sporazume partnera o **slobodnom kretanju i priznavanju ličnih karti** za sve građane regiona, kao i o **uzajamnom priznavanju sveučilišnih diploma i profesionalnih kvalifikacija** unutar regiona. Ti sporazumi predstavljaju ključne etape u ispunjavanju obaveze partnera da uspostave zajedničko regionalno tržište. EU ohrabruje partnere zapadnog Balkana da brzo ratifikuju te sporazume da bi građani što je prije moguće mogli imati koristi od njih. Neophodni su dodatni odlučni naponi svih lidera zapadnog Balkana da bi tržište zapadnog Balkana postalo stvarnost, posebno što se tiče usvajanja nekoliko odluka o inicijativama povezanim sa trgovinom koje su već dogovorene na tehničkom nivou u kontekstu Centralnoevropskog sporazuma o slobodnoj trgovini (CEFTA). Takva inkluzivna regionalna saradnja zasnovana na pravilima i standardima EU bi ujedno stimulirala trgovinu unutar regiona i privukla investicije.
20. EU pozdravlja rad svih ekonomija zapadnog Balkana ka **modernizaciji njihovih platnih sistema** kako bi se približile standardima EU i ispunjavanju svih uvjeta za integraciju u Jedinstveno područje za plaćanje u eurima.
21. EU takođe pozdravlja opredijeljenost partnera za nastavak rada na sprovođenju Agende za zapadni Balkan za inovacije, istraživanja, obrazovanje, kulturu, mlade i sport te već postepeno uključuje partnere u programe EU kao što su **Erasmus+**, **Evropske snage solidarnosti** i **Inicijativa Evropska sveučilišta**, u cilju kreiranja dodatnih mogućnosti za **mlade**. Inicijativa Evropska sveučilišta otvara mogućnost za visoka učilišta na zapadnom Balkanu da učestvuju u ambicioznim transnacionalnim alijansama i razviju dugoročnu strukturnu i stratešku kooperaciju. **Garantni fond za mlade** koji je aktivisan na zapadnom Balkanu će pomoći da se smanji problem odliva mozgova s kojim se region suočava.

22. U **digitalnoj oblasti**, nadovezujući se na uspješnu implementaciju sporazuma o regionalnom planu „roaming kao kod kuće” iz jula 2021. i dalje o ukidanju troškova roaminga u regionu, pozdravljamo današnju zajedničku deklaraciju EU i telekomunikacijskih operatera zapadnog Balkana koja će u **2023. godini** omogućiti prvo **smanjenje troškova roaminga između EU i zapadnog Balkana sa namjerom da ih se poslije potpuno ukloni**. Takođe je pohvalno da su se partneri pridružili Deklaraciji o budućnosti interneta i da su u potpunosti povezani sa radom Tijela evropskih regulatora za elektroničke komunikacije.
23. Pozdravljamo i napredak u sprovođenju **zelenih koridora EU i zapadnog Balkana** te pozivamo na njihovu primjenu na svim relevantnim granicama uz puno poštovanje pravne tečevine EU i procedura. Nadalje, pozdravljamo uspostavu inicijative za plave koridore koja će poboljšati trgovinske veze među jadranskim lukama. Te inicijative pridonose boljem upravljanju granicama i kraćem vremenu čekanja za putnike i teret te stoga podržavaju ekonomsku aktivnost. One su dobar javni dokaz onoga što suradnja između zapadnog Balkana i EU i njezinih država članica može donijeti.

Jačanje sigurnosti i izgradnja otpornosti protiv inozemnog upletanja

24. EU i zapadni Balkan dijele **određeni broj sigurnosnih izazova** koji traže koordinisano djelovanje, što je u kontekstu ruskog agresorskog rata protiv Ukrajine postalo još važnije. EU i zapadni Balkan odlučni su da **dalje jačaju saradnju na temeljnim sigurnosnim i odbrambenim pitanjima, uključujući na operativnom nivou**. U tom pogledu pozdravljamo činjenicu da su partneri dokazali svoju opredijeljenost za **Zajedničku sigurnosnu i odbrambenu politiku (ZSOP)** svojim doprinosom misijama i operacijama EU za upravljanje krizama. EU će nastaviti sarađivati s regionom na daljem razvoju odbrambenih sposobnosti i kapaciteta, uključujući putem **Evropskog instrumenta mirovne pomoći**. EU pozdravlja kontinuisanu opredijeljenost partnera za razvoj efikasnih instrumenata za **saradnju unutar zapadnog Balkana u oblasti sigurnosti i odbrane**. EU će dodatno pojačati svoj angažman i u oblastima kao što su **kosmos i vojna mobilnost**.

25. EU i zapadni Balkan odlučni su u borbi protiv **strane manipulacije sa informacijama i uplitanja**, uključujući dezinformacije i druge hibridne prijetnje koje su prisutne u društvima zapadnog Balkana i koje pokušavaju ugroziti stabilnost regiona, njegove demokratske procese i perspektivu u EU. Dodatno ćemo osnažiti našu saradnju da bismo **izgradili otpornost** i poticanjem profesionalizma u medijima i medijske pismenosti te povećanjem uticaja naše **strateške komunikacije** o odnosima EU i zapadnog Balkana, a naročito o procesu proširenja.
26. Kako kiberprijetnje ne poznaju granice, **mi ćemo saradivati na unapređivanju naše zajedničke kibersigurnosti**. Nedavni kibernapadi velikih razmjera ukazuju da je potrebno pojačati angažman, nadovezujući se na postojeće programe, kao i na saradnju sa Agencijom EU za kibersigurnost (ENISA) i Evropskim centrom za kompetencije u kibersigurnosti, u kombinaciji sa bilateralnim inicijativama država članica EU i drugih partnera. U sklopu projekta brzog odgovora u oblasti kibersigurnosti, akcija EU fokusirana je na to da se kod partnera koji su bili pogođeni nedavnim napadima poveća kiberotpornost i spremnost na kiberincidente, a isporuka dugoročnije kiberpomoći EU za cijeli region treba da započne u 2023. godini. EU je odlučan da pojača svoju podršku otpornosti protiv kibernapada na zapadnom Balkanu i da intenzivise saradnju u regionu i sa međunarodnim partnerima.

Nelegalne migracije, borba protiv terorizma i organizovanog kriminala

27. Na zapadno-balkanskom migratornom putu došlo je do značajnog povećanja prometa od početka 2022. godine. **Upravljanje migracijama i dalje je zajednički izazov i odgovornost** sa kojim će se EU i zapadni Balkan zajedno suočiti u bliskom partnerstvu. U tu je svrhu EU znatno povećala svoju finansijsku podršku regionu sa više od 170 miliona eura bilateralne i regionalne pomoći koja je već pružena u okviru Instrumenta za pretpristupnu pomoć (IPA) III.

28. I dok pohvaljujemo naše partnere za njihove dosadašnje napore i konstruktivnu **saradnju**, ipak su potrebni trajni i prošireni naponi da bi se riješio problem nezakonitih migracija na zapadno-balkanskoj ruti, uključujući suzbijanje krijumičarenja migrantima i trgovine ljudima. EU je i dalje opredijeljena za pružanje političke i finansijske potpore regionu. U tom pogledu u nadolazećim godinama ona namjerava znatno povećati finansijska sredstva za zapadni Balkan u okviru instrumenta IPA III. U svjetlu povećanog migratornog pritiska u regionu, snažna finansijska podrška EU će putem namjenskih programa omogućiti partnerima da unaprijede sisteme azila i prihvata, pojačaju zaštitu granica, borbu protiv krijumičarskih mreža i grupa organizovanog kriminala te da pojačaju vraćanja sa zapadnog Balkana u zemlje porijekla. Sa tim ciljem EU je donijela novi program o jačanju upravljanja granicama u iznosu od 40 miliona eura i sprema drugi program u iznosu od 30 miliona eura o povećanju kapaciteta za borbu protiv krijumičarenja migranata i trgovine ljudima, uz naglasak koji je stavljen na istrage i krivično gonjenje.
29. Brzo usklađivanje partnera sa **viznom politikom EU** je od hitnog i ključnog značaja za upravljanje migracijama i za općenito dobro funkcionisanje i održivost režima putovanja bez viza između zapadnog Balkana i EU. Partneri moraju nastaviti unapređivati svoje sisteme vraćanja, uključujući sklapanje sporazuma o ponovnom prijehu sa ključnim zemljama porijekla i jačanje saradnje sa relevantnim avionskim kompanijama. Uzajamna saradnja u oblasti vraćanja će se produbiti čime se maksimizira upotreba postojećih okvira i raspoloživih kanala. U tom je pogledu EU spremna podržati zapadni Balkan da bi se povećala dobrovoljna i nedobrovoljna vraćanja, uključujući izravno iz regiona u zemlje porijekla. Trebalo bi intenzivirati i saradnju sa Frontexom, uključujući putem brzog sklapanja i provođenja ažuriranih sporazuma o statusu, kao i sa Evropskim potpornim uredom za azil i sa Europolom.

30. Apeliramo da se **dalje pojača saradnja u borbi protiv terorizma i u suzbijanju nasilnog ekstremizma** uključujući sprečavanje radikalizacije i finansiranja terorizma, u skladu sa zajedničkim akcionim planom o borbi protiv terorizma za zapadni Balkan. Ponovo ističemo značaj preduzimanja odlučne akcije u rješavanju teškog i organizovanog kriminala, naročito **pranja novca, korupcije na visokom nivou, uzgajanja i krijumičarenja droga.**
31. EU je potpuno posvećena da nastavi rad na **sprečavanju nezakonite trgovine i trgovanja malokalibarskim i lakim naoružanjem** i municijom, pohvaljuje tome namijenjeni plan zapadnog Balkana te će i dalje podržavati zapadni Balkan u toj oblasti. Taj plan je međunarodno priznati primjer dobre prakse regionalne saradnje da se ojača kontrola malokalibarskog naoružanja.
32. EU ohrabruje partnere zapadnog Balkana da uspostave i održavaju kooperativne odnose sa **Uredom evropskog javnog tužitelja (EPPO)** u oblasti uzajamne pravne pomoći u krivičnim predmetima. Pozdravljamo radne aranžmane koji su već ustanovljeni između EPPO i nekih partnera zapadnog Balkana i ohrabrujemo druge partnere na sličnu saradnju što je prije moguće.
- ***
33. Pozdravljamo činjenicu da se naši partneri sa zapadnog Balkana usaglašavaju sa gore spomenutim tačkama.
-